

RAZPRAVE**PREBIVALSTVENI RAZVOJ LJUBLJANE PO LETU 1945**

AVTOR

Dejan Rebernik

Naziv: mag., univerzitetni diplomirani geograf in profesor francoščine, asistent

Naslov: Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenija

E-pošta: dejan.rebernik@guest.arnes.si

Telefon: 061 241 12 32

Faks: 061 125 93 37

UDK: 911.3:314(497.4 Ljubljana)

COBISS: 1.01

IZVLEČEK

Prebivalstveni razvoj Ljubljane po letu 1945

V prispevku je prikazan prebivalstveni razvoj Ljubljane po letu 1945. V prvem delu smo orisali razvoj prebivalstva za celotno območje Ljubljane in njene okolice po posameznih letih ter določili, kolikšen del rasti prebivalstva je posledica selitvenega gibanja in kolikšen delež naravnega gibanja prebivalstva. V drugem delu smo analizirali razvoj prebivalstva po posameznih delih mesta.

KLJUČNE BESEDE

geografija prebivalstva, urbana geografija, urbanizacija, prebivalstveni razvoj, migracije, naravni prirastek prebivalstva, Ljubljana

ABSTRACT

Population development in Ljubljana after 1945

Presented is the development of Ljubljana population after the year 1945. The first part describes the development of the population for the entire area of Ljubljana and its surroundings by individual years, and proportions were determined, of the population growth resultant from migrations and natural increase of the population. The second part offers the analysis of population development by individual town districts.

KEY WORDS

population geography, urban geography, urbanisation, population development, migrations, natural increase, Ljubljana

1. Uvod

Prikaza prebivalstvenega razvoja Ljubljane in obmestnih naselji smo se lotili na dva načina. Najprej smo podali **oris razvoja prebivalstva za celotno območje Ljubljane in njene okolice** po posameznih letih. Skušali smo ugotoviti, kolikšen del rasti prebivalstva je posledica migracijskih gibanj (priseljavanje in odseljavanje prebivalstva) oziroma naravnega prirastka. Razvoj prebivalstva v Ljubljani smo primerjali z razvojem prebivalstva v celotni Sloveniji in ga umestili v družbeno-ekonomske ter prostorske procese, ki so takšen razvoj povzročili. V drugem delu smo večjo pozornost namenili prikazu **razvoja prebivalstva po posameznih značilnih delih mesta**. V ta namen smo območje današnje Mestne občine Ljubljana razdelili na takšne prostorske enote, ki so nam omogočile primerjavo števila prebivalcev za posamezna obdobja.

2. Razvoj prebivalstva na območju Ljubljane

Prebivalstvo na območju današnje Mestne občine Ljubljana se je od leta 1948 do leta 1993 povečalo s 123.149 na 275.366 oziroma za 123 % (preglednica 1). Stopnja naraščanja prebivalstva se je po letu 1945 stalno povečevala in dosegla vrhunec med letoma 1961 in 1981. Po letu 1981 se je rast prebivalstva zelo umirila in v zadnjih nekaj letih prešla v stagnacijo. Vzroke za takšen razvoj prebivalstva je potrebno iskati v družbeno-ekonomskih procesih, ki so v preučevanem obdobju potekali v Sloveniji in tudi v nekdanji Jugoslaviji in v posebnem položaju Ljubljane kot glavnem mestu ene izmed republik zvezne države. Pod vplivom industrializacije smo bili v šestdesetih in sedemdesetih letih v Sloveniji priča zelo pospešene **urbanizacije** (Vrišer 1969), ko se je delež mestnega prebivalstva postopoma dvigoval s 36,1 % leta 1961 na 44,6 % leta 1971 in 48,9 % leta 1981. V tem kratkem obdobju se je urbanizacija napajala pretežno s poudarjenimi migracijami prebivalstva s podeželja in dinamičnim razvojem malih mest, satelitov, v zaledju Ljubljane (Ravbar 1994). Povprečne letne stopnje rasti mestnega prebivalstva v Sloveniji so med letoma 1961 in 1971 znašale 2,15 % in med letoma 1971 in 1981 2,05 %, medtem ko je skupno prebivalstvo naraščalo po letni stopnji 0,6 % v prvem in 1,1 % v drugem obdobju (Ravbar 1989). Po letu 1981, deloma že v drugi polovici sedemdesetih let, se je rast mestnega prebivalstva umirjala. Do leta 1991 se je delež mestnega prebivalstva sicer povzpел na 50,7 %, vendar se je povprečna letna stopnja rasti znižala na 1,4 %, ob tem da je skupno prebivalstvo v republiki naraščalo po 1,0 % letni stopnji. Tako se je proces koncentracije prebivalstva v mestih zmanjševal v korist urbanizacije širše pokrajine, kar je pomenilo prehod iz sekundarne v terciarno, postindustrijsko urbanizacijo. Opisani proces urbanizacije podeželja se v novejši geografski literaturi označuje s pojmom **suburbanizacija**. Suburbanizacija je bila v manjšem obsegu prisotna že v sedemdesetih letih, ko je zajela najbližja obmestna naselja, ki so bila pozneje pogosto tudi upravno priključena mestu, kar velja tudi za Ljubljano. Postopoma pa se je mestno prebivalstvo razseljevalo v vedno bolj oddaljena obmestna naselja. V slovenskih razmerah suburbanizacija pomeni predvsem prostorsko preobrazbo obmestnih naselij (Ravbar 1994). Proces suburbanizacije je tako v drugi polovici sedemdesetih let, še bolj intenzivno pa v osemdesetih in devetdesetih letih, zajel tudi Ljubljano in njeno obmestje. Med letoma 1981 in 1991 je imela Ljubljana indeks rasti 104, naselja v urbaniziranem obmestju pa so imeli indeks 113 (Ravbar 1994).

V preglednicah 1 in 2 so prikazani **skupni prirastek prebivalstva, naravni prirastek in selitveni prirastek** po posameznih letih, kar omogoča natančno analizo razvoja prebivalstva na območju Ljubljane in obmestnih naselij. Za obdobje med letoma 1945 in 1964 so bili podatki dosegljivi za območje mesta Ljubljana, kot ga je definiral tedanji Zavod za statistiko – naselje Ljubljana in izbrana obmestna naselja (Mauser 1970). Za obdobje med letoma 1965 in 1993 pa so bili podatki zbrani za pet ljubljanskih občin (Center, Bežigrad, Moste, Šiška in Vič-Rudnik) in so tako vključevali dosti širše območje. Zato podatki za obe obdobji niso direktno primerljivi. Prostorski obseg ljubljanskih občin sicer ni najbolj ustrezen za našo analizo, saj vključuje tudi povsem agrarna naselja v občini Vič-Rudnik in deloma v ob-

čini Moste, ne zajema pa urbaniziranih in z Ljubljano močno povezanih naselij v občini Domžale, Vrhnika in Grosuplje. Navedeni podatki pa so kljub tem pomanjkljivostim dovolj dober pokazatelj osnovnih trendov prebivalstvenega razvoja na območju Ljubljane in njenega obmestja.

Preglednica 1: Skupni, naravni in selitveni prirastek prebivalstva na območju mesta Ljubljana med letoma 1945 in 1964 (Mauser 1970).

leto	skupni prirastek	naravni prirastek	selitveni prirastek	skupni prirastek na 1000 prebivalcev	naravni prirastek na 1000 prebivalcev	selitveni prirastek na 1000 prebivalcev
1945	3145	-252	3397	28,4	-2,3	30,7
1946	3145	1652	1493	27,6	14,5	13,1
1947	3143	1547	1596	26,8	13,2	13,6
1948	4648	1536	3112	38,6	12,7	25,9
1949	4477	1607	2870	35,9	12,9	23,0
1950	3571	1914	1657	27,6	14,8	12,8
1951	3032	1674	1358	22,7	12,7	10,2
1952	2050	1774	276	15,3	13,1	2,0
1953	2646	1646	1000	19,2	12,0	7,2
1954	3192	1403	1789	22,7	10,0	12,7
1955	3844	1367	2477	26,7	9,5	17,2
1956	4098	1066	3032	27,8	7,3	20,5
1957	3912	1000	2912	25,7	6,5	19,2
1958	2559	890	1669	22,8	5,7	17,1
1959	2749	1088	1661	17,3	6,9	10,4
1960	3754	1013	2741	23,1	6,2	16,9
1961	4615	1093	3522	27,8	6,6	21,2
1962	3517	1423	2094	20,6	8,3	12,3
1963	5934	1604	4330	34,1	9,2	24,9
1964	5376	1583	3793	29,8	8,7	21,1

Podrobnejši pogled razvoja prebivalstva pokaže, da je **letni prirastek prebivalstva** precej nihajl. Na območju mesta Ljubljana se je letni prirastek med letoma 1945 in 1964 gibal med 2000 in 6000 prebivalci, v povprečju pa je dosegel okoli 3500 do 4000 prebivalcev. Stopnja prirastka prebivalstva je dosegla vrednosti med 20 in 30 ‰ in s tem močno preseгла vrednosti za celotno Slovenijo in tudi vrednosti za mestna naselja. Med letoma 1965 in 1980 je na območju tedanjih petih ljubljanskih občin letni prirastek znašal med 5000 in 7000 prebivalcev oziroma med 20 in 25 ‰. Po letu 1980 je skokovito upadel in v letih 1991 in 1992 dosegel celo negativne vrednosti.

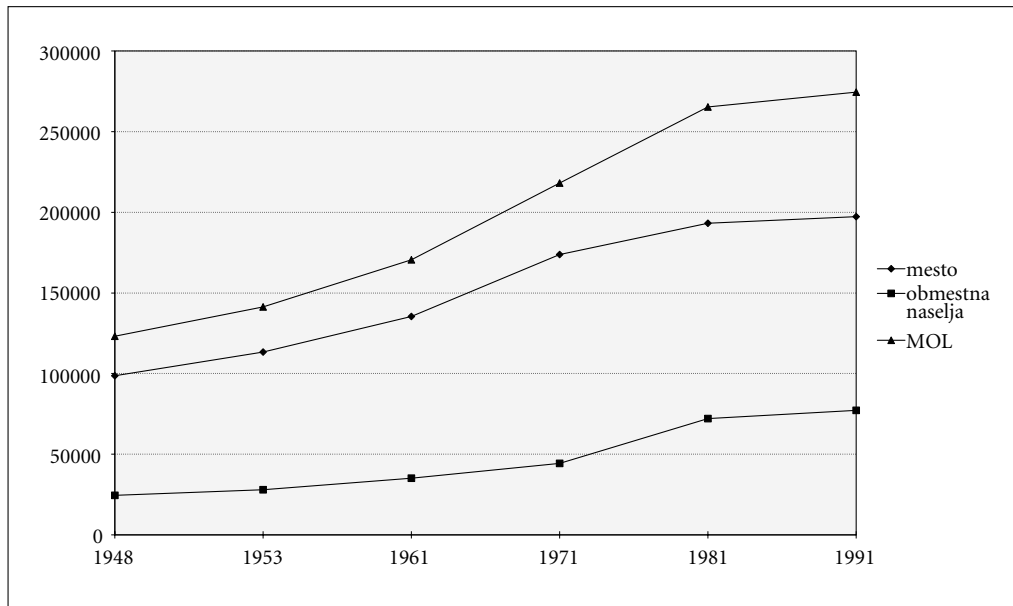
Rast prebivalstva v mestih je posledica **naravnega prirastka mestnega prebivalstva in priseljevanja v mesto**. Zanimalo nas je, kolikšen delež letnega prirastka prebivalstva v Ljubljani in njeni okolici je prispeval naravni prirastek in kolikšen del priseljevanje prebivalstva oziroma selitveni prirastek. V Ljubljani je bil vse do leta 1981, razen med letoma 1945 in 1946 ter 1950 in 1953, večji del rasti prebivalstva posledica priseljevanja v mesto. Več kot dve tretjini prirastka tako lahko pripišemo pozitivnemu selitvenemu prirastku. Med letoma 1945 in 1964 se je v mesto Ljubljana priselilo 46.779 oseb, v mestu pa je bilo rojenih le 26.628 oseb. Na območje petih ljubljanskih občin se je med letoma 1965 in 1980 priselilo 57.198, rojenih pa je bilo 41.171 oseb. To dokazuje, da je osnovni vzrok za hitro rast prebivalstva med letoma 1945 in 1980 migracija prebivalstva s podeželja v mesto, da pa se je delež naravnega prirastka v skupni rasti prebivalstva postopoma povečeval. Tako je v sedemdesetih letih letni naravni prirastek že dosegel selitveni prirastek in ga po letu 1979 tudi presegl. Med letoma 1980 in 1993 pa je od skup-

nega prirastka, ki je dosegel 18.462 prebivalcev, na selitveni prirastek odpadlo le še 409 prebivalcev. Pri tem je potrebno opozoriti, da je bilo priseljevanje, posebno iz republik nekdanje Jugoslavije, prisotno tudi po letu 1980. Hkrati se je začelo intenzivno odseljevanje mestnega prebivalstva v okoliška obmestna naselja, ki je leta 1989 prvič preseгло priseljevanje. Tako sta v osemdesetih letih hkrati potekala dva procesa: suburbanizacija ljubljanskega obmestja z razseljevanjem mestnega prebivalstva in »klasična« urbanizacija s priseljevanjem prebivalstva iz manj razvitih območij Slovenije in nekdanje skupne države.

Preglednica 2: Skupni, naravni in selitveni prirastek v petih ljubljanskih občinah med letoma 1965 in 1993 (vir: Statistični urad Republike Slovenije).

leto	skupni prirastek	naravni prirastek	selitveni prirastek	skupni prirastek na 1000 prebivalcev	naravni prirastek na 1000 prebivalcev	selitveni prirastek na 1000 prebivalcev
1965	6401	2311	4090	28,6	10,32	18,26
1966	7130	2295	4835	30,9	9,96	20,98
1967	6747	2219	4528	28,4	9,34	19,06
1968	5582	2148	3434	24,8	8,79	14,06
1969	6021	2214	3807	24,1	8,86	15,24
1970	5704	2172	3532	22,3	8,49	13,80
1971	5117	2506	2611	19,6	9,58	9,98
1972	5625	2521	3104	21,1	9,45	11,64
1973	4989	2293	2696	18,3	8,42	9,90
1974	5290	2400	2890	19,1	8,65	10,42
1975	5915	3352	2563	20,1	11,86	9,07
1976	7248	2700	4548	25,1	9,36	15,76
1977	7089	2592	4497	23,9	8,76	15,20
1978	6381	2796	3585	21,1	9,23	11,84
1979	6680	2857	3823	22,2	9,24	12,36
1980	6450	3795	2655	20,4	12,01	8,40
1981	3180	2445	735	9,9	7,58	2,28
1982	3516	2597	919	10,8	7,98	2,82
1983	2104	1753	351	6,4	5,33	1,07
1984	2109	1749	270	6,1	5,28	0,82
1985	1987	1559	428	5,9	4,68	1,28
1986	1961	1615	346	5,8	4,82	1,03
1987	2257	1458	799	6,7	4,32	2,37
1988	1836	1380	456	5,4	4,07	1,34
1989	643	1331	-488	1,9	3,90	-2,02
1990	477	956	-479	1,4	2,80	-1,40
1991	-974	690	-1664	-2,8	2,03	-4,89
1992	-699	423	-1122	-2,0	1,24	-3,30
1993	65	207	-142	0,2	0,61	-0,42

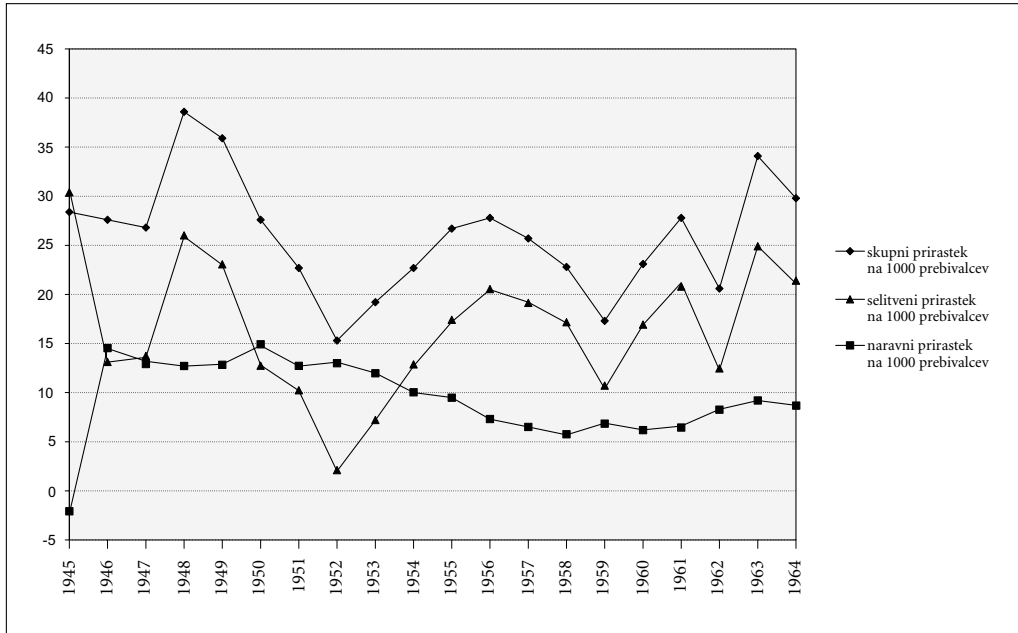
V začetku osemdestih je bilo številčno močnejše priseljevanje, proti koncu desetletja in v začetku devetdesetih let pa je prevladalo odseljevanje prebivalstva iz mesta, kar dokazuje negativen selitveni prirastek. Ker so podatki zbrani za območje petih ljubljanskih občin, ki poleg mesta Ljubljana vključujejo tudi široko obrobje mesta, lahko sklepamo, da je samo mesto Ljubljana negativen selitveni prirastek izkazovalo že mnogo prej. V naselju Ljubljana se je število prebivalcev med letoma 1990 in 1994 zmanjšalo z 277.749 na 269.972 oziroma za 3 %.



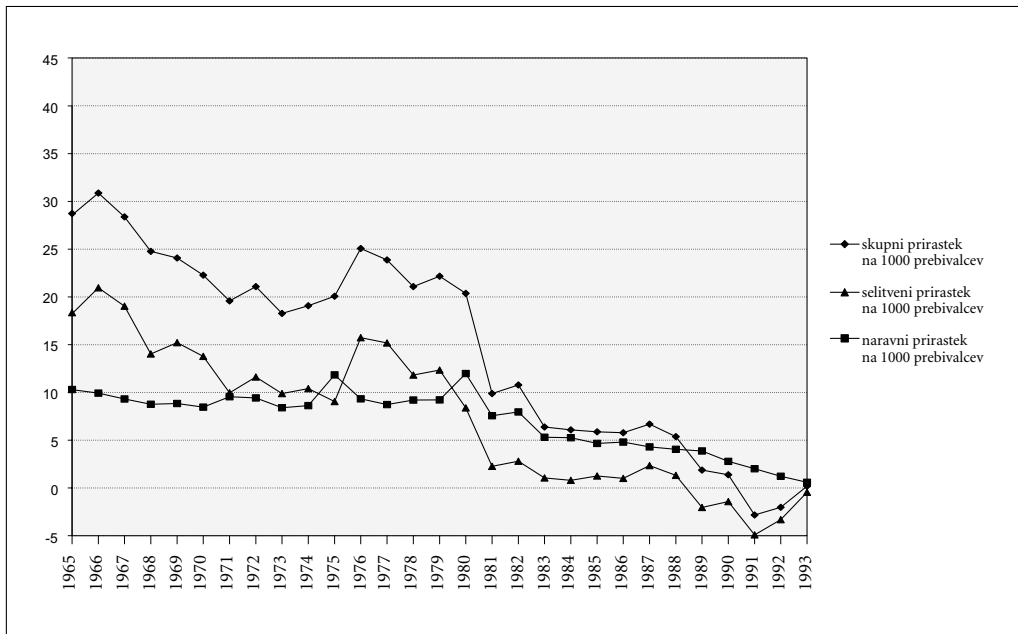
Slika 1: Razvoj prebivalstva med letoma 1948 in 1991.



Slika 2: Razvoj prebivalstva med letoma 1948 in 1991.



Slika 3: Skupni, naravni in selitveni prirastek na 1000 prebivalcev na območju mesta Ljubljana med letoma 1945 in 1964.



Slika 4: Skupni, naravni in selitveni prirastek na 1000 prebivalcev med letoma 1965 in 1993 v petih ljubljanskih občinah.

Skoraj celotna rast prebivalstva po letu 1981 je bila torej posledica naravnega prirastka mestnega prebivalstva, saj so bile priselivitve in odselitve prebivalstva številčno takorekoč izenačene. Tudi **naravni prirastek** prebivalstva je v povojnem obdobju doživel precejšnje spremembe. Njegovo dinamiko lahko pojasnimo s splošnimi demografskimi gibanji v Sloveniji ter s specifično starostno in družinsko sestavo prebivalstva Ljubljane. Med letoma 1946 in 1954 je tako znašal med 12 in 14 %. V naslednjem desetletju se je znižal na okoli 6 do 9 % letno. Vse do leta 1982 je stopnja naravnega prirastka ohranila podobne vrednosti in ostala zelo stabilna in precej višja od slovenskega povprečja, saj so v mesto stalno prihajali mladi priseljenci, ki so si ustvarjali družine. Po letu 1982 pa je s spremenjenimi selitvenimi gibanji in posledično spremenjeno starostno in družinsko strukturo prebivalstva močno upadel tudi naravni prirastek.

Leta 1991 je bilo na območju Mestne občine Ljubljana 46,5 % oziroma 126.187 **priseljenega prebivalstva**. Od tega je bilo 6 % priseljenih pred letom 1945, 21 % med letoma 1946 in 1960, 62 % med letoma 1961 in 1980 in 11 % po letu 1981. Podatki potrjujejo, da je bilo priseljevanje v Ljubljano najmočnejše v šestdesetih in sedemdesetih letih in da se je v osemdesetih letih precej umirilo. Glede izvora prevladujejo priseljeni iz drugih občin v Sloveniji (63 %), sledijo jim priseljeni iz republik nekdanje Jugoslavije (32 %). Delež priseljenih iz tujine oziroma drugih naselij v občini pa je majhen (2,7 % oziroma 2,3 %). Dve tretjini priseljenih torej prihaja iz Slovenije in ena tretjina oziroma skoraj 40.000 iz ostalih republik nekdanje Jugoslavije, največ iz Srbije, Bosne in Hercegovine ter Hrvaške, manj pa iz Kosova, Makedonije in Črne gore. Delež priseljenega prebivalstva skupaj in delež priseljenih glede na čas oziroma kraj priselitve pa se po posameznih delih mesta močno razlikuje, kar dokazuje, da je bilo priseljevanje prebivalstva v posameznih fazah razvoja mesta usmerjeno v določena stanovanjska območja, zlasti v novozgrajene blokovske soseske in soseske endružinskih hiš. Razmerje med avtohtonim in priseljenim prebivalstvom je po posameznih delih mesta torej zelo različno in zato sooblikuje socialnogeografsko zgradbo mesta. Priseljeno prebivalstvo namreč predstavlja posebno socialno skupino prebivalstva, ki je lahko podvržena socialni in prostorski segregaciji od avtohtonega prebivalstva. Stopnja segregacije je seveda neposredno odvisna od »različnosti« oziroma kot to označujejo sociologi »socialne razdalje«, ki se kaže v drugačnem jeziku, veri, navadah, vrednotah in podobno (Blalock 1982). V slovenskih razmerah je takšna socialnogeografska in prostorska segregacija značilna za neslovensko prebivalstvo, njena stopnja pa je različna za posamezne nacionalne in verske skupine (Rebernik 1992). Segregacija priseljenega prebivalstva iz ruralnih območij Slovenije pa v slovenskih mestih ni prisotna. Potrebno je poudariti še dejstvo, da podatek o priseljenem prebivalstvu zajema le prvo generacijo in da je zato dejanski delež priseljencev skupaj z družinskimi člani precej višji.

3. Razvoj prebivalstva v posameznih delih območja Ljubljane

Razvoj prebivalstva v preučevanem obdobju se je po posameznih delih mesta močno razlikoval. Za **analizo prebivalstvenega razvoja posameznih mestnih predelov** smo območje našega preučevanja razdelili na takšne prostorske enote, da smo lahko s pomočjo dosegljivih statističnih podatkov za njih ugotovili število prebivalcev za leta 1948, 1953, 1961, 1981 in 1991 in 1993. Na ta način smo lahko analizirali dinamike razvoja prebivalstva po posameznih značilnih delih mesta in identificirali nekatere procese transformacije urbanega prostora, kot so depopulacija mestnega središča in ostalih starejših delov mesta, suburbanizacija obmestnih naselij in reurbanizacija ter gentrifikacija mestnega središča.

Kot izhodišče pri določitvi primerljivih prostorskih enot smo vzeli podatke o številu prebivalcev po občinah in naseljih za leta 1948, 1953, 1961 in 1971, objavljene v posebni izdaji Jugoslovskega Zveznega zavoda za statistiko iz leta 1975. Podatki za vsa našeta obdobja so rekonstruirani na obseg naselij ob popisu leta 1971. Naselje Ljubljana je bilo razdeljeno na pet delov oziroma občin: Center, Bežigrad, Moste, Šiška in Vič-Rudnik. Na ta način smo območje današnje Mestne občine Ljubljana razdelili na 43 obmestnih naselij in naselje Ljubljana, ki je nadalje deljeno na pet delov (preglednici 3 in 4). Podatke o številu prebivalcev za leti 1981 in 1991 smo rekonstruirali s pomočjo podatkov popisa prebivalstva po statističnih okoliših. Meje statističnih okolišev so namreč skladne z mejami naselij, zato

je bila takšna rekonstrukcija možna. Podatki o številu prebivalcev za leta 1981, 1991 in 1993 pa so bili dostopni tudi na nivoju krajevnih skupnosti.

V prvem povojnem obdobju, med letoma **1948 in 1953**, se je število prebivalcev na območju današnje Mestne občine Ljubljana povečalo s 123.149 na 141.340 oziroma za 15%. Daleč najhitrejšo rast prebivalstva je v tem času doživela Šiška, kjer so bili zgrajeni prvi stanovanjski bloki (Litostrojski bloki in bloki Mestnega ljudskega odbora ob Celovski cesti), kar prikazuje slika 5. Število prebivalcev se je občutno povečalo tudi v mestnem središču, kjer so ob povojnem pomanjkanju stanovanj priseljenke in vojne begunce naselili v nacionalizirana meščanska stanovanja in vile. Nadpovprečna rast prebivalstva je značilna tudi za nekatera obmestna naselja (Podutik, Stožice, Črnuče, Tomačevo, Šentjakob, Studenec), medtem ko je večina obmestja dosegla le zmerno rast prebivalstva. Prebivalstvo je upadlo le v tedaj še pretežno agrarnih naseljih Črna vas, Medno, Stanežiče, Podlipoglav in Češnjica.

Preglednica 3: Število prebivalcev med letoma 1948 in 1991 po mestnih četrtih in obmestnih naseljih (vir: Statistični urad Republike Slovenije).

mestne četrti in obmestna naselja	leto 1948	leto 1953	leto 1961	leto 1971	leto 1981	leto 1991
Center	38259	42076	43468	40134	32285	28921
Moste	10891	11393	14648	22817	36665	41892
Bežigrad	11501	13691	22575	30522	31526	31614
Šiška	14139	20350	24869	38861	49513	48661
Vič-Rudnik	23809	25830	29806	41519	43237	46194
mesto skupaj	98599	113340	135366	173853	193226	197282
Polje	1551	1639	2152	3205	5204	5045
Slape	205	221	244	232	290	382
Vevče	947	1099	1648	1918	2472	2476
Kašelj	983	1094	1267	1544	2175	2000
Zalog-Podgrad	1055	1137	1628	2298	4603	4414
Hrušica-Fužine	781	857	902	950	1045	975
Bizovik	603	646	748	873	960	927
Dobrunje	547	612	752	695	788	653
Zadvor-Zavoglje	618	647	820	859	985	969
Sadinja vas	176	178	209	242	318	355
Podmolnik	273	286	318	301	330	369
Sostro	465	485	553	684	796	813
Češnjica	106	103	108	101	124	98
Podlipoglav	103	98	104	114	166	170
Zagradišče	62	67	77	85	124	120
Spodnja Zadobrova	278	314	455	458	472	490
Zgornja Zadobrova	532	627	976	1216	4242	4278
Snebrje	478	516	564	597	910	1054
Hrastje	137	144	170	151	178	179
Šmartno-Obirje	316	381	495	510	709	710
Tomačevo	649	831	984	1171	1995	1553
Jarše	316	381	495	510	423	1713
Stožice	616	855	1209	1330	10956	11226
Ježica	1118	1178	1409	1532	1700	1750
Savlje	516	533	594	541	697	667

mestne četrti in obmestna naselja	leto 1948	leto 1953	leto 1961	leto 1971	leto 1981	leto 1991
Kleče	198	202	224	223	223	245
Črnuče-Dobrava	1123	1502	2267	3391	5102	7741
Rašica	89	96	110	102	120	119
Nadgorica-Ježa	390	437	525	679	1219	1348
Šentjakob	160	229	260	343	491	510
Podgorica	436	471	452	562	676	681
Gameljne	424	446	546	645	1314	1492
Šmartno pod Šmarno goro	323	353	389	381	499	517
Tacen	589	700	788	889	1373	1448
Medno	241	238	252	273	358	366
Stanežiče	314	304	394	409	996	1044
Dvor	77	91	93	93	696	689
Šentvid	4305	5016	6580	10482	11051	10738
Glince-Kamna Gorica	353	373	486	566	711	804
Podutik	174	323	335	657	983	1579
Kozarje	620	651	854	741	1927	2567
Črna vas	349	344	363	315	348	418
obmestna naselja	24550	28000	35139	44228	72129	77151
vzhodna obmestna naselja	11170	12446	15530	18393	28271	27936
severna obmestna naselja	5611	6715	8529	10384	23602	27553
zahodna obmestna naselja	6800	7844	9863	14395	17981	18677
južna obmestna naselja	969	995	1217	1056	2275	2985
Mestna občina Ljubljana	123149	141340	170505	218081	265355	274433

Obdobje med letoma **1953 in 1961** označuje hitra rast prebivalstva, ki je bila v prvi vrsti posledica močnega priseljevanja v mesto. Število prebivalcev na območju današnje Mestne občine Ljubljana se je povzpelo na 170.505. Prebivalstvo je skokovito poraslo za Bežigradom, močno pa tudi v Šiški, Mostah in na Viču, kar je predvsem posledica gradnje blokovskih sosesk (slika 6). Hitro rast so dosegla tudi številna obmestna naselja, predvsem v severnem delu obmestja, ki jih je zajela urbanizacija (Stožice, Črnuče, Šentvid, Gameljne, Nadgorica, Zgornja Zadobrova, Zalog, Polje in Vevče).

Za čas med letoma **1961 in 1971** je značilna relativno največja rast prebivalstva, ki se je povečalo na 218.081 oziroma kar za 28 %. Zelo se poveča število prebivalcev v predmestjih Moste, Bežigrad in Vič-Rudnik, med katerimi pa še posebno izstopa Šiška (slika 7). To je posledica intenzivne gradnje stanovanjskih blokov in stolpnic. Rast prebivalstva v obmestnih naseljih je bila na splošno umirjena, razen v Šentvidu, Črnučah, Zalogu, Polju, to se pravi ob glavnih mestnih vpadnicah (Celovška, Titova, Zaloška cesta) v skladu z urbanističnim konceptom razvoja mesta. Mestno središče je prešlo v depopulacijo oziroma citizacijo, ki torej v Ljubljani nastopi v šestdesetih letih. Prebivalstvo je upadalo tudi v manjših, pretežno agrarnih obmestih naseljih, ki jih urbanizacija še ni zajela (Rašica, Šmartno pod Šmarno goro, Savlje, Kleče, Hrastje, Dobrunje, Podmolnik, Črna vas, Kozarje ...).

Med letoma **1971 in 1981** je prebivalstvo naraslo na 265.355 oziroma za 22 %. S slike 8 je razvidno, da se je težišče rasti prebivalstva z okrepljeno individualno gradnjo enodružinskih hiš oziroma začetkom procesa suburbanizacije premaknilo v severna, zahodna in vzhodna obmestna naselja, medtem ko je za južno obrobje mesta značilna stagnacija prebivalstva. Močan porast je značilen še za Moste, Šiško in Stožice zaradi gradnje blokovskih sosesk. Za Bežigradom in na Viču je prišlo do stagnacije rasti prebivalstva, v mestnem središču pa sta se depopulacija in citizacija še okrepili, saj se je v Centru število prebivalcev zmanjšalo kar za 8000 oziroma za 20 %.

Preglednica 4: Indeksi rasti števila prebivalcev po mestnih četrtih in obmestnih naseljih (vir: Statistični urad Republike Slovenije).

mestne četrti in obmestna naselja	med letoma 1948 in 1953	med letoma 1953 in 1961	med letoma 1961 in 1971	med letoma 1971 in 1981	med letoma 1981 in 1991
Center	109	103	92	80	89
Moste	104	128	155	160	114
Bežigrad	119	164	135	103	100
Šiška	143	122	156	127	98
Vič-Rudnik	108	115	139	104	106
mesto skupaj	115	119	128	111	102
Polje	105	131	148	162	96
Slape	107	110	95	125	131
Vevče	116	149	116	128	100
Kašelj	111	115	121	140	91
Zalog-Podgrad	107	143	141	200	95
Hrušica-Fužine	109	105	105	110	93
Bizovik	107	115	116	109	96
Dobrunje	111	122	92	113	82
Zadvor-Zavogljje	104	126	104	114	98
Sadinja vas	101	117	115	131	111
Podmolnik	104	111	94	109	111
Sostro	104	114	123	116	102
Češnjica	97	104	93	122	79
Podlipoglav	95	106	109	145	102
Zagradišče	108	114	110	145	96
Spodnja Zadobrova	112	144	100	103	103
Zgornja Zadobrova	117	155	124	348	100
Snebrje	107	109	105	152	115
Hrastje	105	118	88	117	100
Šmartno-Obirje	120	129	103	139	100
Tomačevo	128	118	119	170	77
Jarše	120	129	103	82	404
Stožice	138	141	110	823	102
Ježica	105	119	108	110	102
Savlje	103	111	91	128	95
Kleče	102	110	99	100	109
Črnuče-Dobrava	133	150	149	150	151
Rašica	107	114	92	117	99
Nadgorica-Ježa	112	120	129	179	110
Šentjakob	143	113	131	143	103
Podgorica	108	95	124	120	100
Gameljne	105	122	118	203	113
Šmartno pod Šmarno goro	109	110	97	130	103
Tacen	118	112	112	154	105
Medno	98	105	108	131	102
Stanežiče	96	129	103	243	104
Dvor	118	102	100	748	98

mestne četrti in obmestna naselja	med letoma 1948 in 1953	med letoma 1953 in 1961	med letoma 1961 in 1971	med letoma 1971 in 1981	med letoma 1981 in 1991
Šentvid	116	131	159	104	97
Glince-Kamna Gorica	105	130	116	125	113
Podutik	185	103	196	149	160
Kozarje	105	131	86	260	133
Črna vas	98	105	86	110	120
obmestna naselja	114	125	126	163	107
vzhodna obmestna naselja	111	124	118	153	99
severna obmestna naselja	119	127	122	227	117
zahodna obmestna naselja	115	125	146	125	104
južna obmestna naselja	102	122	87	215	131
Mestna občina Ljubljana	115	120	127	122	103

Po letu **1981** se je rast prebivalstva močno umirila in do leta **1991** je število prebivalcev naraslo le še za 3 %, na 274.443 ljudi. S slike 9 je razvidno, da se je upadanje števila prebivalcev nadaljevalo v večjem delu mestnega središča, zajelo pa je tudi starejša predmestja, kot so Šiška, Bežigrad, Vodmat, Vič, Rožna dolina, Moste, Rakovnik, in nekatera obmestna naselja, kot so Šentvid, Vižmarje, Brod, Tacen, Bizovik, Sostro, Zalog, Polje, Šmartno, Tomačevo, Stožice in podobno. Razlogi za upadanje števila prebivalcev v naštetih delih mesta so različni, predvsem pa so posledica okrepljene suburbanizacije oziroma preseljevanja mestnega prebivalstva v obmestna naselja. Upadanje prebivalstva je bilo najizrazitejše v mestnem središču in v starejših predmestjih, vključno s starejšimi, do leta 1971 zgrajenimi stanovanjskimi soseskami. Stanovanja so v mestnem središču iz poznanih razlogov izrinjala poslovne in trgovske dejavnosti. Upadanje števila prebivalcev lahko pripišemo odseljevanju ljudi na mestno obrobje zaradi pridobitve boljšega stanovanjskega standarda, vlaganja dohodkov v stanovanjsko gradnjo, kvalitetnejšega in prijetnejšega bivalnega okolja, preference prebivalstva za bivanje v enodružinskih hišah, dobre prometne dostopnosti, nižjih cen zemljišč ter komunalnih priključkov in podobno (Ravbar 1994). Pojav kaže povezati tudi s strukturo gospodinjstev in starostno strukturo prebivalstva naštetih delov mesta. Po eni strani je upadanje števila prebivalstva povezano z visokim negativnim naravnim prirastkom v območjih z ostarelim prebivalstvom, ki je najbolj značilen za najstarejše dele mesta. Po drugi strani v nekaterih delih mesta, posebno v starejših blokovskih soseskah in soseskah enodružinskih hiš, prevladuje generacija nad 50 letom starosti, katerih potomci so v starosti, ko oblikujejo svoje družine oziroma gospodinjstva in se odselijo od staršev, ponavadi na mestno obrobje oziroma v novejša stanovanjska soseske. V posameznih primerih se odselijo na obrobje mesta tudi starši in mlajši generaciji prepustijo stanovanje. Gre torej za mobilnost prebivalstva, ki je povezana s spremenjenim položajem v življenjskem ciklusu in ki se pogosto omenja tudi v geografski literaturi. Takšen proces je na primer značilen predvsem za starejše blokovske soseske v Šiški (Na jami, Litostroj, bloki ob Šišenski cesti ...), za Bežigradom (Savsko naselje, Šarhovo naselje ...), v Mostah (Zelena jama ...) in na Viču (Kolezija, bloki ob Viški cesti ...) in za nekatere starejše soseske enodružinskih hiš (Brod, Vižmarje, Šentvid, Zalog, Polje ...). V soseskah enodružinskih hiš, ki so nastale z individualno gradnjo, pa so stanovanjske hiše pogosto dovolj velike za dve generaciji, tako da potomci z družino ostanejo »doma« in do opisane mobilnosti prebivalstva ne pride. Kot posledica suburbanizacije je prebivalstvo močno naraščalo predvsem v obmestnih naseljih oziroma na mestnem obrobju. V nasprotju s prejšnjim desetletjem se je le-ta usmerila tudi na južno obrobje mesta (Ilovica, Rudnik, Rakova jelša, Sibirija, Kozarje), nadaljevala se je tudi v naseljih severno od Save (Šmartno pod Šmarno goro, Gameljne, Tacen, Črnuška gmajna) in na zahodnem obrobju mesta (Podutik, Kamna Gorica, Glince, Vrhovci in Brdo). Suburbanizacija je seveda zajela tudi naselja izven območja Mestne občine Ljubljana, ki ležijo izven območja našega preučevanja in na zemljevidih niso prikazana.



Slika 7: Indeks rasti števila prebivalcev med letoma 1961 in 1971.



Slika 10: Indeks rasti števila prebivalcev med letoma 1991 in 1993.

Ravbar v svoji študiji navaja (Ravbar 1994), da so po letu 1981 največji porast prebivalstva (za 20 % do 60 %) v ljubljanskem obmestju zabeležila naselja kot so Brezovica pri Ljubljani, Dolsko, Golo Brdo, Horjul, Ig, Lavrica, Medvode, Notranje Gorice, Pijava Gorica, Podkraj, Preserje, Škofljica, Smednik, Sora, Spodnja Senica, Spodnje Pirniče, Tomišelj, Vnanje Gorice, Zaboršt pri Dolu, Zajelše, Zgornja Senica in podobno. Najobsežnejša območja presežka doseljevanja nad odseljevanjem ima severni del na ljubljanskem polju, ki se potem nadaljuje na Kamniškobistriško ravnino in posamezna sklenjena območja na severnem obrobju ljubljanskega barja (Ravbar 1994). V ožjem urbanem območju, ki v celoti sicer izkazuje upadanje števila prebivalstva, je prebivalstvo naraščalo le v novozgrajenih blokovskih soseskah: Nove Fužine, Dravlje (Brilejeva ulica), Črnuče (Ulica Koroškega Bataljona), Nove Stožice, Rapova in Zupančičeva jama itd., kamor se je naseljevalo predvsem mlado priseljeno prebivalstvo.

Za **začetek devetdesetih let** (zadnji podatki o številu prebivalcev so bili dosegljivi za leto 1993 na nivoju krajevnih skupnosti, slika 10), je bilo značilno nadaljevanje suburbanizacije, ki je zajela tudi vzhodno obrobje mesta, kjer je bila dotedaj zelo šibka (Hrušica, Bizovik, Sostro, Zadvor, Sadinja vas, Spodnji in Zgornji Kašelj, Šmartno ob Savi in podobno). Prebivalstvo je naraščalo tudi v najmlajših stanovanjskih soseskah (Zupančičeva jama, posamezni stanovanjski bloki na Viču in v Šiški, Bežigrajski dvor). Popolna novost v tem obdobju pa je ponovno naraščanje prebivalstva ponekod v mestnem središču, prvič po letu 1960. To je najbolj izrazito v Stari Ljubljani in na Taboru in je posledica stanovanjske obnove in novogradenj v območju med Resljevo, Kotnikovo in Metelkovo ulico. Lahko bi govorili o začetku procesa reurbanizacije in zaradi spremenjene socialne strukture prebivalstva tudi gentrifikacije ljubljanskega mestnega središča.

4. Viri in literatura

- Blalock, H. M. 1982: *Race and Ethnic Relations*. Englewood Cliffs.
- Jakoš, A. 1979: Gibanje prebivalstva Ljubljane 1948–1977 in projekcija v leto 2000. *Geografski obzornik* 26/3–4. Ljubljana.
- Mauser, O. 1970: *Razvoj prebivalstva Ljubljane 1869–1969*. Prikazi in študije XVI. Ljubljana.
- Mihelič, B. 1983: *Urbanistični razvoj Ljubljane*. Ljubljana.
- Počkaj Horvat, D. 1997: Demografske značilnosti Maribora in njegova notranja členitev. *Geografski Vestnik* 69. Ljubljana.
- Ravbar, M. 1994: Kvaliteta življenja in kvaliteta bivalnaga okolja Ljubljane: Spremljanje in vrednotenje suburbanizacijskih procesov. Kvaliteta življenja in kvaliteta bivalnega okolja, Razvojno-raziskovalni projekt za potrebe mesta Ljubljane, Delovno poročilo 1. faze projekta, Urbanistični inštitut Slovenije. Ljubljana.
- Ravbar, M. 1989: Novejši tokovi urbanizacije v SR Sloveniji. Dela 6. Ljubljana.
- Rebernik, D. 1992: Členitev Ljubljane na mestne četrti. Diplomaska naloga, Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Ljubljana.
- Rus, A., Stanič, I. 1994: Členitev mesta Ljubljana. *Geografski vestnik* 66. Ljubljana.
- Vrišer, I. 1969: Mala mesta v SR Sloveniji. Elaborat, Inštitut za geografijo. Ljubljana.
- Vrišer, I. 1974: Mesta in urbano omrežje v SR Sloveniji. *Geografski zbornik* 14. Ljubljana.
- Vrišer, I. 1956: Razvoj prebivalstva na območju Ljubljane. *Kronike* 2. Ljubljana.

5. Summary: Population development in Ljubljana after 1945

(translated by Branka Klemenc)

Presentation of the population development in Ljubljana and its suburban settlements was approached in two ways. First, the description was made of the population for the entire area of Ljub-

Ljuna and its surroundings by individual years. Established were the percentages resultant from migration streams (immigration and emigration of the population) and the natural increase. The population development of Ljubljana was compared with the population development of entire Slovenia, and placed within the socioeconomic and spatial processes which had caused such development. In the second part, greater attention was paid to the presentation of population development by individual typical town districts. For this purpose the area of the present city municipality of Ljubljana was divided to such spatial units which allowed the comparison of population numbers in individual periods.

The population on the territory of the present city municipality of Ljubljana increased in the 1948–1993 period from 123,000 to 275,000, or by 123%. The rate of the population growth after 1945 continuously increased and reached its climax between 1961 and 1981. After the year 1981, the population growth slowed down and turned to stagnation in the last few years. Such development of the population of Ljubljana can be accounted for by certain economic, spatial and demographical processes which went on in entire Slovenia, and the specific position of Ljubljana being the capital. Under the influence of industrialization of Slovenia in the sixties and the seventies, urbanisation became very intense, so that the percentage of urban population gradually increased, from 36.1% in 1961 to 44.6% in 1971, and 48.9% in 1981.

After 1981, and partly even in the second half of the seventies, the growth of the urban population fell calm. Thus, the process of population concentration declined in towns to the benefit of urbanisation of larger areas, which represented the transition from the secondary to the tertiary, i. e. the post-industrial urbanisation. In more recent geographical literature the above-described process of rural-area urbanisation is defined as the suburbanisation process.

The population growth in towns resulted from the natural increase of urban population and immigration to towns. Our interest was focused on percentages contributed to the annual increase of the population of Ljubljana and its surroundings by natural increase and immigration of the population, or positive net migration. Until 1981, except in two shorter periods (between 1945 and 1946, and between 1950 and 1953), the population development in Ljubljana was mainly the result of immigration to the town. Thus, the positive net migration accounts for more than two thirds of the increase. In the seventies, the annual natural increase already reached the positive net migration and surpassed it in the years following 1979. Between 1980 and 1993, the total increase amounted to 18,462 inhabitants, of which only 409 are due to positive net migration. However, it should be emphasized on this point that immigration, especially from the republics of the former Yugoslavia, was noticeable even after 1980. At the same time, intense emigration began, of the urban population to the nearby suburban settlements, which surpassed the immigration for the first time in 1989. Thus, two processes took place simultaneously in the eighties: the suburbanisation of Ljubljana suburbia with the emigration of urban population, and the »classic« urbanisation with the immigration of the people from less developed areas of Slovenia and from the former common state. Almost the complete growth of the population after 1981 was, thus, the result of the natural increase of the urban population, since the immigration and the emigration were numerically practically equal. In the post-War period, the natural increase of the population was subject to radical changes. It amounted to 12–14‰ between 1946 and 1954, while in the next decade, it decreased to about 6–9‰ yearly. All until 1982, the rate of natural increase has similar values; it was stable and considerably higher than the Slovenian average, since young immigrants kept moving to the town where they founded families. However, with the changed migration streams and, consequently, changed age- and family structures of the population, the natural increase intensely declined after 1982. The population development in the studied period differed quite significantly by individual town districts. For the analysis of the population development in individual town districts, the area of our investigation was divided to such spatial units for which it was possible to establish on the basis of available statistical data the number of residents in the years 1948, 1953, 1961, 1981, 1991 and 1993.

In the first post-War period, between 1948 and 1953, by far the fastest growth was registered at Šiška area where the first blocks of flats were built. The number of residents also increased significantly

in the town center where immigrants and war refugees were allotted the nationalized bourgeois flats and villas during the post-War deficit of flats. The period between 1951 and 1961 was marked with a fast population growth which primarily resulted from the intense immigration to the town. The population number radically increased at Bežigrad area, and also intensely at Šiška, Moste and Vič areas, which was mainly the result of building block-of-flats districts. Numerous suburban settlements also reached a fast growth. Typical of the period between 1961 and 1971 was the greatest relative population growth which increased to 218,081, or as much as by 28%. The number of residents intensely increased in the suburbia of Moste, Bežigrad and Vič-Rudnik, and also Šiška which was particularly outstanding. This is the result of intense building of blocks of flats and high-rise blocks of flats. The population growth in suburban settlements generally calmed down, except for the areas of Šentvid, Črnuče, Zalog and Polje, which are located along the main roads leading to the town. With the building of detached houses, or the beginning of suburbanisation process between 1971 and 1981, the focus of the population growth moved to the northern, western and eastern suburban settlements, while typical of the southern rims of the town was the stagnation. Depopulation in the center of the town, intensified parallel with the development of central business district. The population growth calmed down after 1981, and by the year 1991, the number of inhabitants increased by 3% only. The population number continued to decline in the major part of the town center and also extended over the older suburbia and some suburban settlements. Causes of the declining population number in the foregoing town districts are diverse and primarily result from the intensified suburbanisation or immigration of the town residents to suburban settlements. Typical at the beginning of the nineties was the continuous suburbanisation which also stretched beyond the eastern rims of the town where it had previously been very weak. However, a complete freshness in this period was the renewed population increase in certain parts of the town center, which happened for the first time after 1960. It could be called the process of re-urbanisation and due to the changed social structure of the population, also of gentrification of the town center of Ljubljana.